

Torchalski, Ryszard

Nowe publikacje prof. B. H. Slichera van Batha

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 16/3, 680-681

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

europijskich, badaniach języka litewskiego, w tym specjalnie o pracach de Saussure'a w tym zakresie, a same listy zaopatrzyła w odpowiednie przypisy faktograficzne.

Z. Br.

NOWE PUBLIKACJE PROF. B. H. SLICHERA VAN BATHA

Znany w Polsce, wybitny holenderski historyk agrarny, prof. Bernard Henryk Slicher van Bath¹ opublikował ostatnio kilka interesujących artykułów z zakresu historii ekonomii, rolnictwa i demografii. Wszystkie one zamieszczone są w wydawanym w Wageningen (Holandia), wydawnictwie tamtejszej Wyższej Szkoły Rolniczej — „A.A.G. Bijdragen” (t. 15/1970).

Trzy z nich, mniejsze objętościowo, to: *Twee sociale stratificatie's in de agrarische maatschappij in de pre-industriële tijd* (Dwa społeczne uwarstwienia w społeczeństwie agrarnym w okresie przedindustrialnym, s. 65—74); *Constante, fluctuerende en variabele factoren in de produktie en consumptie van agrarische goederen in de pre-industriële maatschappij* (Stale, wahające się i zmienne czynniki w produkcji i konsumpcji dóbr agrarnych w społeczeństwie przedindustrialnym, s. 105—117); *Oogsten, klimaat en conjunctuur in het verleden* (Zbiory, klimat i koniunktura w przeszłości, s. 118—133).

Dwa artykuły większe noszą tytuły: *Vrijheid en lijfeigenschap in agrarisch Europa 16e—18e eeuw* (Wolność i pańszczyzna w rolniczej Europie w 16—18 w., s. 75—104) oraz *De paleodemografie* (Paleodemografia, s. 134—201).

Pierwszy omawia proces narastania pańszczyzny i dalej same już stosunki pańszczyźniane w Europie Wschodniej i Zachodniej.

Feudalne stosunki w Zachodniej Europie występują począwszy od XII w., osiągając punkt kulminacyjny w XVII—XVIII w., przy czym na tych terenach sytuacja chłopów, w początkowym okresie istnienia pańszczyzny, była gorsza niż w Europie Środkowej i Wschodniej.

Problem narastania pańszczyzny w Europie Środkowej i Wschodniej znajduje się w centrum zainteresowania historyków gospodarczych i ciągle jest przez nich dyskutowany. Usiłują oni ustalić jakie podobieństwa i różnice w przebiegu tego procesu występowały na obszarach Europy Zachodniej oraz Środkowej i Wschodniej. Stanowiska uczonych w tej sprawie różnią się nie tylko w zależności od kraju z którego pochodzą, lecz również od marksistowskiego lub niemarksistowskiego punktu widzenia. W artykule swoim prof. Slicher van Bath daje przegląd stanowisk historyków poszczególnych krajów.

Drugi artykuł *Paleodemografia* poświęcony jest rezultatom ostatnich badań demograficznych nad wiekami pra i protohistorycznymi. Może on być — jak pisze prof. Slicher van Bath — suplementem do wydanej w 1969 r. w Londynie książki T. W. Hollingsworth'a *Historical demography*. Autor artykułu zgadza się w pełni z Hollingsworth'em, który wyraża negatywną opinię o możliwościach badania ewidencji ludności prehistorycznej.

Prof. Slicher van Bath uważa, że w badaniach tych konieczna jest niezwykła ostrożność oraz świadomość że rezultaty ich będą zawsze niepewne. Wynika to

¹ Por. relację z wizyty prof. Slichera van Batha w Polsce w roku 1964 w nrze 1—2/1965 „Kwartalnika” (s. 237—239); omówienie kilku roczników wydawanego przy współudziale prof. van Batha czasopisma „Historia Agriculturae” w nrze 1/1967 „Kwartalnika” (s. 207—209) oraz informację o dwóch jego publikacjach w nrze 1/1970 „Kwartalnika” (s. 201—202).

z faktu, że w badaniach paleodemograficznych mogą być brane pod uwagę dwa — trudno obecnie dostępne — rodzaje źródeł: zachowane z tego okresu szkielety ludzkie lub ich fragmenty oraz ślady ówczesnej działalności ludzkiej.

Ryszard Torchalski

Z HISTORII MEDYCZYNY PRACY I ERGONOMII W MARYNARCE

W 1970 r. miesięcznik „La Revue Maritime” (nr 274) opublikował artykuł *Notes sur l'histoire de la médecine du travail et de l'ergonomie dans la marine*, dzieląc tę historię na okresy według periodyzacji przyjętej w historiografii żeglugi: okres żeglugi wiosłowej, żaglowej, parowej. Osobno przedstawiony jest rozwój medycyny pracy w bazach marynarki wojennej. Autorem artykułu jest Adrien Carre, naczelny lekarz francuskiej marynarki wojennej, sekretarz generalny Komitetu Dokumentacji Historii Marynarki.

Z. Br.

75 LAT HISTORII KANAŁU KIŁOŃSKIEGO

Nr 1/2 z 1970 r. miesięcznika „Nord-Ostsee-Kanal” w całości poświęcony jest 75-leciu tego kanału, zbudowanego w latach 1887—1895. Sprawy techniczne budowy kanału, jego przebudowy w latach 1909—1914 i utrzymania znajdują się przede wszystkim w artykule *Geschichte und Entwicklung einer Seeschiffahrtsstrasse von Weltbedeutung* (z równoległym tekstem angielskim). Przecięcie kanałem podstawy Półwyspu Jutlandzkiego projektowano już w 1559 r. W następnych wiekach planów takich było wiele, wytyczano różne trasy (ilustruje to również mapka załączona do artykułu), aby wreszcie kanał zrealizować na trasie Kilonia—Holtenau—Brunsbüttel w estuarium Łaby. Zresztą ten szlak projektowany był już w 1571 r., następnie w XVII w., oraz w 1849 i 1864 r.

Z. Br.